

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 31 mars 2023

Mål nr

B 2501-22

PARTER

Klagande

BM

Ombud och offentlig försvarare: Advokat EP

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Hets mot folkgrupp

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2022-03-16 i mål B 13147-21

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom och frikänner BM från åtalet för hets mot folkgrupp samt befriar honom från skyldigheten dels att betala avgift enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond, dels att återbetala kostnaden för den offentlige försvararen i tingsrätten och hovrätten.

EP ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av BM i Högsta domstolen med 6 309 kr. Av beloppet avser 5 047 kr arbete och 1 261 kr 75 öre mervärdesskatt. Staten ska svara för denna kostnad.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

BM har yrkat att Högsta domstolen ska frikänna honom från åtalet för hets mot folkgrupp.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. BM åtalades för hets mot folkgrupp med anledning av ett uttalande han som ledamot av regionfullmäktige i Region Sörmland gjorde under ett sammanträde. Uttalandet gjordes under ett anförande i samband med att årsredovisningen för 2020 diskuterades. Han berörde arbetslösheten i regionen, vilken enligt BM påverkades av det mottagande av kvotflyktingar från Sydsudan som Migrationsverket hade beslutat om. Fullmäktiges ordförande avbröt BM under anförandet.

2. Åtalet hade följande gärningsbeskrivning.

BM har uttryckt missaktning om folkgruppen sydsudaneser med syftning på nationellt ursprung genom att uppge att personer från nämnda nation har lägst intelligenskvot och sämst IQ eller liknande uttryck. Uttalandet spreds i

samband med ett anförande på Region Sörmlands fullmäktige inför omkring 50 personer. Det hände den 27 april 2021 i anslutning till Olof Palmes väg, Nyköpings kommun. BM begick gärningen med uppsåt.

3. BM bestred ansvar för brott. Hans syfte var inte att kränka eller nedvärdera personer från Sydsudan. Anförandet följde ett manus och det han sade innan han blev avbruten var att ”Migrationsverket i sin brist på vishet placerat ett antal sydsudanesiska kvotflyktingar i Sörmland. Det hör till saken att befolkningen där är bland de folkslag som har lägst intelligens i hela världen vilket är väl belagt i forskning.” Han hade planerat att fortsätta med att säga att Sydsudan enligt FN har ett mycket lågt ”Human Development Index” med en låg utbildningsnivå och omfattande analfabetism och att landet bör ges stöd i närområdet. Han fick dock inte fortsätta. Syftet hade blivit tydligare om han hade fått fullfölja sitt anförande.

4. Tingsrätten ansåg att BMs uttalande svårligen kunde tolkas på annat sätt än att den utpekade folkgruppen var mindre värd än andra folkgrupper och dömde BM för hets mot folkgrupp till villkorlig dom och 40 dagsböter. Hovrätten har fastställt tingsrättens dom.

Vad målet rör

5. Målet rör förutsättningarna för straffrättsligt ansvar för hets mot folkgrupp avseende ett uttalande som en ledamot i en politisk församling har gjort under ett sammanträde.

Hets mot folkgrupp

Allmänt om straffansvaret för hets mot folkgrupp

6. Den som i ett uttalande eller i ett annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller

uttryck, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter (se 16 kap. 8 § brottsbalken).

7. Brottsbeskrivningen har tre led. Straffansvar förutsätter att ett uttalande eller annat meddelande har spridits, vilket innebär att det ska ha överförts till personer utanför den helt privata sfären. Meddelandet ska ha bestått i hot eller uttryck för missaktning. Straffansvaret förutsätter vidare att meddelandet har avsett en folkgrupp eller en annan sådan grupp och anspelat på något förhållande som anges i bestämmelsen, exempelvis ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung.

Begreppet missaktning

8. Med missaktning avses förtal och smädelser liksom andra kränkande omdömen, såsom uttalanden och andra meddelanden som är nedsättande eller förnedrande för en viss folkgrupp. Meddelandet ska bedömas med utgångspunkt i det budskap det förmedlar snarare än genom en textkritisk granskning av de exakta ordalagen. Det ska göras en objektiv bedömning av hur meddelandet framstår. Hur en mottagare haft anledning att uppfatta innehållet är centralt för prövningen. Det sagda utesluter inte att det närmare innehållet i ett uttalande har betydelse, t.ex. att det innefattar ett omotiverat och påtagligt kränkande ordval. (Jfr ”Kommentaren i Facebookgruppen” NJA 2020 s. 1083 p. 5 och 6 med hänvisningar.)

9. Inte varje yttrande som innehåller negativa omdömen om en viss grupp är straffbelagt. Vid prövningen av om en gärning är straffbar som hets mot folkgrupp måste uttalandet alltid bedömas i sitt sammanhang. Motiven för gärningen, dvs. syftet med ett uttalande, måste också beaktas. (Jfr ”Predikan i Borgholm” NJA 2005 s. 805.)

10. Uttalanden som kan ses som saklig kritik faller utanför det straffbara området för hets mot folkgrupp. Enligt förarbetena kan straffansvar endast komma i fråga om det står fullt klart att gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion om gruppen i fråga har överskridits. Kriminaliseringen ska inte utgöra ett hinder mot opinionsfriheten eller ett hot mot den fria åsiktsbildningen och påståenden som bäst bemöts eller tillrättaläggs genom en fri och öppen debatt bör inte omfattas. Visserligen angavs också att hänsynen till opinionsfriheten eller kritikrätten inte bör kunna åberopas till skydd för uttalanden som uttrycker missaktning för en grupp på grund av att gruppen t.ex. är av en viss nationalitet och av denna anledning skulle vara mindre värd. Samtidigt framhölls att det måste tolereras att det ibland ges uttryck för åsikter som inte överensstämmer med i samhället allmänt accepterade värderingar. (Jfr prop. 1970:87 s. 61 och 130, prop. 2001/02:59 s. 35 f. samt KU 1981/82:24 s. 5.)

11. Eftersom bestämmelsen innebär en begränsning av yttrandefriheten ska den tolkas restriktivt. Vid tolkningen ska hänsyn tas till grundläggande fri- och rättigheter enligt regeringsformen och till de krav som följer av Europakonventionen.

Skyddet för yttrandefriheten i regeringsformen och Europakonventionen

12. Skyddet för grundläggande fri- och rättigheter regleras i 2 kap. regeringsformen. Där anges att var och en gentemot det allmänna är tillförsäkrad bl.a. yttrandefrihet, dvs. frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor (se 2 kap. 1 §).

13. En begränsning av yttrandefriheten får inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och får inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Vid bedömningen av vilka begränsningar som får göras ska särskilt beaktas vikten av vidaste möjliga

yttrandefrihet i bl.a. politiska angelägenheter. (Jfr 2 kap. 20, 21 och 23 §§ regeringsformen.)

14. Enligt artikel 10 i Europakonventionen har var och en rätt till yttrandefrihet, vilket innefattar frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning. Yttrandefriheten får underkastas sådana inskränkningar som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn bl.a. till skydd för annans goda namn och rykte eller rättigheter.

15. Europadomstolen har återkommande uttalat att konventionsskyddet för yttrandefriheten i politiska sammanhang är särskilt starkt. Att politiker kan uttala sig fritt i debatter och frågor av allmänt intresse anses grundläggande i en demokrati. Det gäller speciellt för folkvalda representanter i nationella och regionala parlament. I sådana sammanhang krävs därför mycket starka skäl för att inskränkningar i yttrandefriheten ska vara acceptabla. Det betyder att det endast finns ett litet utrymme för inskränkning av yttrandefriheten i dessa sammanhang. (Jfr t.ex. *Karácsony and Others v. Hungary* [GC], nos. 42461/13 and 44357/13, § 137 f., 17 maj 2016 och *Perinçek v. Switzerland* [GC], no. 27510/08, § 197, ECHR 2015, extracts.)

Det straffbara området i politiska sammanhang

16. Redan av förarbetena till bestämmelsen om hets mot folkgrupp framgår det tydligt att betydelsen av en fri och öppen debatt ska väga tungt vid bedömningen av om ett visst uttalande faller inom det straffbara området, dvs. om det ska anses som ett uttryck för missaktning i bestämmelsens mening. Vikten av yttrandefrihet understryks av det särskilda skydd som följer av regeringsformen och den praxis som har utbildats beträffande artikel 10 i Europakonventionen. Det sagda ska beaktas vid bestämmelsens tolkning (se p. 11).

17. Det finns mot denna bakgrund endast ett litet utrymme för att anse att uttalanden som görs inom ramen för en debatt i en politisk församling är straffbara. Det bör närmast komma i fråga vid uttalanden med ett särskilt kränkande innehåll och som tydligt går utöver vad som är acceptabelt vid politiska diskussioner.

Bedömningen i detta fall

18. Det är inte utrett att BM har uttryckt sig på något annat sätt än vad han själv har uppgett (se p. 3). Uttalandet har fått en sådan spridning som förutsätts för straffansvar för hets mot folkgrupp.

19. Uttalandet innebar ett kategoriskt utpekande av en hel folkgrupp och förmedlade ett budskap om att de som tillhör gruppen är mindre intelligenta än andra. Det måste anses som klart nedsättande för den utpekade gruppen.

20. Vid bedömningen av om uttalandet har utgjort ett uttryck för missaktning som ska medföra straffansvar måste dock hänsyn tas till sammanhanget. BM gjorde uttalandet som ledamot i regionfullmäktige i samband med att diskussionen hade det övergripande ämnet arbetslöshet. Han har uppgett att han ville ge uttryck för att personer från Sydsudan har svårt att få arbete i Sverige och att de bättre kan hjälpas på andra sätt än genom att de kommer hit. Vidare har han uppgett att han med uttrycket ”intelligens” avsåg begreppet ”Human Development Index”, vilket FN använder för att mäta välbefinnande utifrån olika faktorer. Att detta var BMs avsikt får stöd av det manus som han har gett in i målet.

21. Mot denna bakgrund har uttalandet – trots att det var nedsättande för den utpekade gruppen – inte gått utöver vad som måste godtas inom ramen för en debatt i en politisk församling.

22. Hovrättens dom ska därmed ändras och BM frikännas från åtalet för hets mot folkgrupp. Som en följd av detta ska han befrias från skyldigheten att betala avgift till brottsofferfonden och att betala tillbaka kostnaden för försvararen i tingsrätten och hovrätten.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Stefan Johansson, Petter Asp, Cecilia Renfors (referent) och Christine Lager
Föredragande har varit justitiesekreteraren Charlotte Hellner Kirstein